

Budowanie strategii szkoły wobec prac domowych uczniów

Streszczenie: W artykule została zebrana wiedza dydaktyczna i metodyczna na temat zadawania prac domowych, udokumentowana także wynikami badań empirycznych. Była ona punktem wyjścia do przedstawienia propozycji, jak dyrektor szkoły może budować strategię zadawania prac domowych dla szkoły.

Słowa kluczowe: praca domowa, metodyka zadawania pracy domowej, strategia szkoły wobec prac domowych

Praca domowa jest bardzo ważnym elementem procesu kształcenia. Niestety, jego potencjał dydaktyczny bywa często niedostrzegany i niedoceniany, a tym samym niewykorzystywany. Do nauczycielskiej metodyki zadawania pracy domowej wkrada się rutyna. Uczniowie skarżą się na przeciążenie pracami domowymi, które są często nudne, oparte na pamięciowym przyswojeniu wiedzy. To budzi frustrację wśród uczniów i ich rodziców. Prowadzi czasem do nadużyć takich jak korzystanie z portali internetowych, w których osoby trzecie odrabiają prace domowe za uczniów. Opinia publiczna coraz częściej zwraca uwagę na prace domowe uczniów, prowadzone są ożywione dyskusje na ten temat. Oto przykładowa wypowiedź jednego z rodziców: „Wiele rodzin znaczną część popołudnia spędza na przepychankach i dyskusjach związanych z zadaniami domowymi. «Dużo macie zadane?», «Tyle razy ci mówiłam, najpierw nauka, potem zabawa», «Lekcje odrobione?» – powtarzamy dzień po dniu.

* Natalia Bednarska – doktor nauk humanistycznych, adiunkt w Katedrze Małego Dziecka Instytutu Wspomagania Rozwoju Człowieka i Edukacji Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, oligofrenopedagog, diagnosta i terapeuta pedagogiczny. Specjalizuje się w pracy z dziećmi i młodzieżą ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Zainteresowania badawcze koncentruje wokół problematyki uczenia się dzieci i młodzieży w świecie zdominowanym przez technologie cyfrowe.

Marszczymy brwi i obgryzamy ołówki nad zadaniami z zeszytów ćwiczeń. Wolelibyśmy pojechać z dziećmi na wycieczkę rowerową, biologii uczyć w zoo albo wspólnie przygotować posiłek. Wszystkie te zajęcia sprzyjają nie tylko rozwojowi poznawczemu, ale i emocjonalnemu – pozwalają też wzmacniać rodzinne więzi. Szkoła rozpisala nam jednak inne zadania, a za niesubordynację grozi kara¹.

Z uwagi na powyższe dyrektor szkoły nie może lekceważyć kwestii pracy domowej. W swoim artykule przedstawiam zebraną wiedzę dydaktyczną oraz metodyczną na temat zadawania prac domowych, dokumentując ją także wybranymi wynikami badań naukowych. Artykuł kończy propozycja autorskiego planu opracowania wspomnianej w tytule artykułu strategii.

Określenie „praca domowa”² odnosi się do zadań, które uczeń wykonuje po zakończeniu zajęć lekcyjnych, najczęściej w domu, z zachowaniem własnego tempa, metod i czasu realizacji³. Pracy domowej przypisuje się najczęściej następujące funkcje dydaktyczno-wychowawcze: wzbogacenie wiedzy deklaratywnej, proceduralnej i kontekstowej ucznia, uczenie umiejętności rozwiązywania problemów, kształtowanie postaw twórczych, rozwijanie zdolności uczenia się, budowanie poczucia odpowiedzialności i samodzielności uczniów⁴.

Duże zapotrzebowanie społeczne na rozmowę na temat pracy domowej ze strony rodziców i uczniów skutkuje tym, że nauczyciele i dyrektorzy szkół zastanawiają się, czy wprowadzić i jakie nowe rozwiązania metodyczne i organizacyjne w tej sferze. Szeroko ostatnio dyskutowaną w mediach zmianą organizacyjną jest likwidacja prac domowych. Inicjatywy tego rodzaju rozwiązania nie są wcale nowe. Choć ożywna dyskusja na ten temat wróciła parę lat temu za sprawą ogłoszenia nielegalności prac domowych przez Krzysztofa Olędzkiego (Rzecznika Praw Ucznia i Rodzica)⁵, to pierwsze takie głosy pojawiły się już w pierwszej połowie XX wieku. Postulaty zaprzestania zadawania pracy domowej wysuwane są także w innych krajach. We Francji za sprawą Fédération des Conseils de Parents, FCPE (Federacja Rodziców Dzieci Szkolnych). Znanym krytykiem pracy domowej jest między innymi Alfie Kohn, autor książki *The Homework Myth*⁶.

Zanim dyrektor placówki podejmie decyzję o zakazie lub ograniczeniu zadawania prac domowych lub będzie zachęcał swych nauczycieli do zmian metodycznych

¹ M. Stańczyk, *Czy praca domowa rzeczywiście służy naszym dzieciom? Naukowcy to sprawdzili*, 2014, <http://coaching.focus.pl/zycie/rodzice-do-lekcji-542> [dostęp: 22.02.2020].

² W literaturze przedmiotu możemy się też spotkać z określeniami: „praca lekcyjno-domowa”, „praca międzylekcyjna”, „nauka domowa”, „nauka własna”.

³ A. Łukawska, *Nauka domowa uczniów, uwagi kierowane do kandydatów na nauczycieli*, „Nauczyciel i Szkoła” 2004, nr 1–2, s. 12.

⁴ N. Bednarska, *Praca domowa uczniów – przegląd badań*, „Ruch Pedagogiczny” 2015, nr 4, s. 15.

⁵ V. Baran, *Zadawanie prac domowych jest nielegalne*, 2007, <http://wiadomosci.dziennik.pl/wydarzenia/artykuly/66151.zadawanie-prac-domowych-jest-nielegalne.html> [dostęp: 22.02.2020].

⁶ A. Kohn, *Homework Myth: Why Our Kids Get Too Much of the Bad Thing*, Da Capo Press Books, Philadelphia 2006.

(sposób, zakres zadawania prac domowych), powinien zapoznać się z refleksją naukową na temat prac domowych. Dyrektor placówki nie powinien podejmować decyzji w sprawie zadawania prac domowych przez nauczycieli w oderwaniu od wskazówek dydaktycznych i metodycznych oraz dostępnych wyników badań na ten temat. Dlatego kolejną część artykułu poświęcę na przedstawienie najważniejszych wskazówek dydaktycznych i metodycznych oraz przedstawię, jak zalecenia te powinny być wykorzystane podczas podejmowania decyzji w tej sprawie.

Dydaktyczne i metodyczne wskazówki na temat pracy domowej

Nawyków samodzielnej, efektywnej pracy w domu dzieci muszą uczyć się już od klasy zerowej i klasy pierwszej. Rodzic powinien zabezpieczyć środowisko pracy ucznia (odpowiednie miejsce do nauki, przybory do nauki, wybór czasu pracy). Uczeń, który rozpoczyna naukę w klasie pierwszej, ma 7 lat, a przed sobą 12 lub 17–18 lat nauki (razem ze studiami), dlatego przygotowanie odpowiednich warunków nauki jest sprawą niezwykle ważną. Początki systematycznego uczenia się w odpowiednich warunkach pozwalają na ukształtowanie właściwych nawyków w uczeniu się, ułatwiają kształtowanie obowiązkowości i samodzielności w codziennym spełnianiu obowiązków szkolnych. Planowanie pracy, pozyskiwanie informacji i opracowanie zgromadzonego materiału to podstawowe kompetencje, które powinno się rozwijać w klasach początkowych. Już od dziecka w pierwszej klasie możemy wymagać, aby starało się pamiętać, co jest zadane do domu, lub sprawdzało, co jest danego dnia do zrobienia, ustalało kolejność odrabiania lekcji, a także samodzielnie nad nimi pracowało. Do obowiązków małego ucznia należy także spakowanie tornistra na następny dzień. Dziecko powinno wiedzieć, że odrabianie pracy domowej jest jego obowiązkiem, a nie rodziców.

Jednak wdrażanie do samodzielności nie polega na pozostawieniu dziecka samego z zadaniami domowymi. Jeśli tego rodzaju obowiązki są w sferze aktualnego rozwoju ucznia, to jest on w stanie i powinien im samodzielnie sprostać. Zazwyczaj jednak zadania domowe leżą w obszarze najbliższego rozwoju dziecka i wtedy udział rodzica (tzw. kompetentnego dorosłego) jest niezbędny. Wrażliwe nauczanie, którego podejmuje się opiekun w tej sytuacji, jest przejściem od „cudzej pomocy do autopomocy”. Rodzic na początku przejmuje rolę eksperta, który wspiera, modeluje zachowanie dziecka, przekazuje wskazówki regulujące działanie itp., aby na końcu procesu tylko obserwować, jak ono samodzielnie odrabia pracę domową. Koncepcja konstruktywizmu społecznego odpowiada na pytanie, kiedy i w jaki sposób opiekun ma się angażować w pomoc w odrabianiu prac domowych.

Jeśli dziecko nie zostanie wdrożone do samodzielnego odrabiania prac domowych na etapie edukacji początkowej, będzie oczekiwało pomocy także w późniejszym wieku. Na podstawie badań sondażowych przeprowadzonych wśród 409 gim-

nazjalistów Renata Kaczmarek stwierdziła, że 81% badanych uczniów charakteryzuje niski poziom samodzielności podczas odrabiania pracy domowej z języka polskiego, 17,5% badanych uczniów – średni, zaś tylko 1,5% – wysoki. Uczniowie o wysokim poziomie samodzielności wykonanie pracy domowej poprzedzają planowaniem, a kończą sprawdzaniem jej. Średni poziom samodzielności cechuje się wykonaniem, któremu nie towarzyszy planowanie lub sprawdzanie. Uczniowie zakwalifikowani do ostatniej grupy wykonują pracę domową, pomijając jej planowanie i sprawdzanie. Autorka badania przyczyny niesamodzielności wiąże z nieumiejętnym organizowaniem pracy własnej⁷.

Mając na uwadze to, jak niezwykle ważne dla późniejszego procesu odrabiania prac domowych mają pierwsze lata nauki szkolnej, dyrektor szkoły powinien wprowadzić obowiązkowe spotkania rodziców, których dzieci rozpoczynają edukację w szkole, z nauczycielami lub specjalistami szkolnymi (pedagogiem, reedukatorem) na temat prac domowych. Wiemy, dzięki wynikom badań, że zaangażowanie rodziców ma duże znaczenie na początku edukacji dzieci, aktywność rodziców na tym polu silniej koreluje z wynikami w nauce uczniów w młodszym wieku szkolnym⁸. Uczestnicy spotkania powinni otrzymać pakiet informacji (najlepiej w formie ustnej i pisemnej). Tematyka powinna obejmować następujące zagadnienia:

- 1) interakcje rodziców z nauczycielem na temat pracy domowej (omówienie formy kontaktu rodzica z nauczycielem, ewentualnych terminów spotkań dla rodziców);
- 2) stwarzanie fizycznych warunków wykonywania pracy domowej (np. organizacja miejsca i czasu pracy, dostarczanie niezbędnych materiałów potrzebnych do ich wykonania, uwzględnienie pracy domowej w rodzinnym planie dnia);
- 3) systematyczny nadzór nad procesem odrabiania pracy domowej (obserwacja, które zadania sprawiają dzieciom trudność, co motywuje ich do wykonania zadań);
- 4) reagowanie na wykonanie zadania domowego (np. wzmacnianie i nagradzanie ucznia za ukończenie pracy domowej oraz poprawność wykonania czy wysiłek włożony w jej wykonanie, udzielanie wsparcia emocjonalnego podczas odrabiania pracy, przeglądanie i sprawdzanie poprawności wykonania pracy domowej);
- 5) udział rodziców w odrabianiu lekcji (ustalenie, kiedy i w jakiej formie (asystowanie, pomaganie, wspólne z uczniem odrabianie pracy domowej, uczenie własnych dzieci) rodzice mają brać udział w odrabianiu lekcji);
- 6) pomoc w wykorzystywaniu strategii uczenia się umożliwiających dopasowanie zadania do wiedzy i zdolności uczniów (zarządzanie kolejnością oraz czasem wykonania zadań domowych);

⁷ R. Kaczmarek, *Praca domowa a rozwój poznawczy uczniów gimnazjum*, Politechnika Koszalińska, Koszalin 2014, s. 147–149.

⁸ N. Bednarska, *Praca domowa uczniów...*, dz. cyt.

- 7) ułatwianie uczniom zrozumienia zadań domowych (modelowanie lub demonstrowanie właściwych strategii uczenia się, tłumaczenie określonych partii materiału i sprawdzanie ich zrozumienia);
- 8) wspieranie uczniów w kształtowaniu strategii metapoznawczych (w nabywaniu umiejętności samoregulowanego uczenia się, kształtowanie osobistej odpowiedzialności za wykonanie pracy domowej i jej wynik, zachęcanie uczniów do samoobserwacji, nauka kontrolowania emocji związanych z wykonywaniem pracy domowej i inne)⁹.

Zaplanowanie i przeprowadzanie takiego spotkania jest niezwykle istotne dla dalszej edukacji dziecka, ponieważ model zaangażowania rodzica w proces odrabiania lekcji może określać wyniki w nauce ucznia. Wzbogacanie środowiska edukacyjnego dziecka przez wyposażenie jego miejsca nauki czy czytanie książek, odwiedziny teatrów, muzeów, bibliotek i innych instytucji pozytywnie koreluje z osiągnięciami szkolnymi. Natomiast ograniczanie autonomii uczniów przez bezpośrednią pomoc rodzica w odrabianiu lekcji, instruowanie oraz wywieranie nacisku przez sprawowanie silnej kontroli nad wykonaniem zadań odbijają się negatywnie na osiągnięciach uczniów¹⁰.

Kolejną ważną przesłanką dla dyrektora i nauczycieli, którymi on kieruje, jest stwierdzenie, że uczeń powinien mieć świadomość, jaki cel ma zadawana mu praca domowa. Wynika ona z jednej z zasad dydaktycznych. To, z jakim nakładem sił uczeń się uczy i jak organizuje wiadomości, zależy od stopnia rozumienia i uznania przez niego celu uczenia się¹¹. Uświadomienie sobie oraz zaakceptowanie celów przez ucznia aktywizuje go oraz uruchamia stany emocjonalne i wolicjonalne sprzyjające realizacji celów¹². Prawdziwość tego stwierdzenia udowodniono także empirycznie. Janina Świrko-Pilipczuk przeprowadziła eksperyment pedagogiczny wśród 32 uczniów szóstej klasy. Na podstawie jego wyników stwierdziła, że uczniowie, którzy byli świadomi celów nauczania, osiągalni lepsze wyniki w zadaniach sprawdzających umiejętność czytania, rozumienia czytanego tekstu oraz umiejętność redagowania wypowiedzi pisemnej. Znajomość celów wykonywanych prac domowych może nie tylko moty-

⁹ Opracowano na podstawie: J.M.T. Walker, K.V. Hoover-Dempsey, D.R. Whetsel i C.L. Green, *Parental Involvement in Homework: A Review of Current Research and its Implications for Teachers, After School Program Staff, and Parent Leader*, Harvard Family Research Project, Cambridge M.A. 2004.

¹⁰ N. Hill, D.F. Tyson, *Parental Involvement in the Middle School: A Meta-Analytic Assessment of the Strategies That Promote Achievement*, "Developmental Psychology" 2009, no 45; H. Cooper, J.J. Lindsay, B. Nye, *Homework in the Home: How Student, Family and Parenting Style Differences Relate to the Homework Process*, "Contemporary Educational Psychology" 2000, no 24 (4).

¹¹ K. Kruszewski, *Najpotrzebniejsze zasady dydaktyczne*, [w:] K. Kruszewski (red.), *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004, s. 255.

¹² J. Świrko-Pilipczuk, *Samodzielność uczniów*, [w:] K. Denek, T.M. Zimny (red.), *Edukacja jutra*, V Tatrzańskie Seminarium Naukowe. Agencja Promocji Nauki i Kultury MENOS s.c., Częstochowa 1999, s. 103.

wować uczniów do ich odrabiania, ale przełożyć się także na efektywność procesu uczenia się. Większego przyrostu wiedzy możemy się spodziewać u uczniów, których poinformujemy o celach i którym pozostawimy decyzję, jaką drogą mają dojść do ich realizacji. Podanie schematu, sposobu, wzoru na odrobienie pracy domowej nie służy konstruowaniu wiedzy ucznia. Tymczasem jest to powszechna praktyka nauczycieli, co potwierdzają wyniki badań przeprowadzone wśród gimnazjalistów¹³. Nauczyciele postępują tak, aby uchronić uczniów przed popełnianiem pomyłek i podejmowaniem nietrafnych prób rozwiązywania problemów. Jednak w tej sytuacji uczniowie nie mają możliwości samodzielnego zdefiniowania problemu, przewidywania jego rozwiązań, a w końcu także ewentualnego mierzenia się z konsekwencjami popełnionego błędnego wyboru¹⁴. Podawanie, a czasem narzucanie sposobu wykonania zadania domowego pozbawia uczniów doświadczania refleksji nad tym, co robią. Ograniczanie samodzielności poznawczej uczniów przejawia się także w praktyce podawania przez nauczycieli źródeł (w większości przypadków jest to podręcznik), z których uczniowie mają skorzystać podczas odrabiania pracy domowej. Przekaz podręcznikowy charakteryzuje się jednoznacznością terminologiczną, jest zogniskowany na wiedzy publicznej, przedstawia jedną wersję rozumienia świata, tym samym ogranicza uczniom możliwości przeżycia chaosu poznawczego, tak ważnego dla procesu konstruowania wiedzy ucznia.

Z powyższych rozważań wynika, że dyrektor powinien polecić nauczycielom, aby informowali uczniów, jaki jest cel zadania domowego. Cenniejsza poznawczo jest sytuacja, w której nauczyciel podaje cel zamiast określania, tłumaczenia, w jaki sposób go osiągnąć, czego uczniowie są nieświadomi. Spełnienie tych warunków wymaga od nauczyciela zmiany myślenia o pracy domowej. Zadania powinny wymagać kreatywnego myślenia, pozostawiać dzieciom więcej swobody w doborze materiałów. Podręcznik nie może być jednym źródłem informacji dla uczniów. Dydaktyczną wartość wykorzystywania podręczników i dołączonych do nich zeszytów ćwiczeń krytykowała m.in. Dorota Klus-Stańska:

Obszar wolności ucznia został w nich już nie zredukowany, ale wytrzebiony. Dziecko kluczy wzdłuż narysowanych strzałek, okienek i luk na podobieństwo szczura tresowanego przez behawiorystycznego entuzjastę [...]. Brak akceptacji dzieci, ich cech, temperamentów, woli, ich mądrości i doświadczeń życiowych powoduje, że treści dla nich przewidziane nie tworzą nadziei na codzienną ekspozycję konfliktów poznawczych, niezbędnych dla ożywienia aktywności własnej¹⁵.

¹³ N. Bednarska, *Aktywność gimnazjalistów w internecie a spostrzeganie pracy domowej*, „Ruch Pedagogiczny” 2016, nr 4.

¹⁴ D. Klus-Stańska, *Behawiorystyczne źródła myślenia o nauczaniu, czyli siedem grzechów głównych wczesnej edukacji*, [w:] D. Klus-Stańska, E. Szatan, D. Bronk (red.), *Między schematem a poszukiwaniem nowych ujęć teoretyczno-badawczych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2007.

¹⁵ Tamże, s. 24–25.

Zadania wymagające kreatywności, samodzielności w doborze źródeł (także tych internetowych) są mniej nudne, bardziej motywujące dla dzieci. Motywacja do wykonania zadania domowego wzrasta, jeśli uczeń ma poczucie, że decyzja o postawieniu zadania, jego treściach oraz warunkach jego wykonania zależą od niego. Zasada ta oznacza, że uczeń powinien mieć nie tylko świadomość tego, po co wykonuje daną czynność, lecz także może partycypować w procesie stawiania tych celów pracy domowej, co daje mu przeświadczenie, że odrabianie lekcji może być przydatne.

Zadając pracę domową, nauczyciele powinni odnosić się do tego, co uczniowi jest bliskie (zainteresowania, aktualne wydarzenia). „O wartości kształcenia decyduje to, czy zainteresowania zostaną uszanowane i wykorzystane należycie [...]. Choć zainteresowania dzieci i cele programowe nauczycieli rzadko zążębiają się idealnie, to twórczy, autonomiczny nauczyciel potrafi znaleźć sposób, który pozwoli uczniom zrealizować zarówno ich własne zainteresowania, jak i jego cele”¹⁶. Praca domowa stwarza warunki do realizacji powyższego postulatu. Może być okazją do rozwijania własnych zainteresowań i dzielenia się nimi z innymi uczniami. Nauczyciele, którzy są zobligowani do realizacji programu nauczania, rzadko mają czas na komentowanie aktualnych wydarzeń życia społecznego. Tym samym dzielą świat uczniów na życie szkolne (sztuczne, oddalone od rzeczywistości) oraz pozaszkolne (to prawdziwe). Tej dwoistości nauczyciele mogą zapobiegać dzięki odwoływaniu się w pracach domowych do wydarzeń z życia codziennego dzieci.

Dzięki temu, że treści prac domowych łatwiej poddają się indywidualizacji, nauczyciele mogą uwzględnić w nich zainteresowania uczniów oraz aktualne wydarzenia. „Warunki pracy domowej są inne [...] i one właśnie bardzo sprzyjają wykorzystaniu indywidualności uczniów i prędeż w tych warunkach może być uwzględniona praca twórcza ucznia, aniżeli na lekcjach”¹⁷. Indywidualizacja służy jednak przede wszystkim temu, aby dostosowywać treści prac domowych do wiedzy uprzedniej uczniów oraz ich możliwości poznawczych. Zadania zbyt łatwe oraz zbyt trudne działają demotywująco na uczniów. Indywidualizacja prac domowych wspomaga też proces uczenia się dzieci z dysleksją, dyskalkulią bądź zaburzeniami koncentracji. Badania naukowe pokazują, że pozytywnie wpływa na efektywność wykonania zadań domowych, kiedy w procesie indywidualizacji bierze udział sam uczeń, wybierając zadania, które wykona samodzielnie w domu¹⁸. Dyrektor szkoły powinien uczulać swój personel na zagadnienie indywidualizacji, konieczność dostosowania wymagań

¹⁶ B.J. Wadsworth, *Teoria Piageta: poznawczy i emocjonalny rozwój dziecka*, przeł. M. Babiuch, WSiP, Warszawa 1998, s. 175.

¹⁷ R. Miller, *Praca domowa ucznia*, Wydawnictwo Naukowego Towarzystwa Pedagogicznego, Warszawa 1937, s. 25.

¹⁸ R. Reclik, *Samodzielny wybór pracy domowej przejawem pełnomocności uczniów w kształceniu zintegrowanym*, [w:] W. Puślecki (red.), *Zintegrowana edukacja wczesnoszkolna w teorii i praktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2004.

nie tylko do tych zdolniejszych, ale także tych uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Trudności w odrabianiu lekcji wynikają często także ze zbyt dużej liczby zadań domowych. Na tego rodzaju przeciążenie obowiązkami szkolnymi skarżą się zarówno uczniowie, jak i rodzice. Nauczyciele często nie dostrzegają tego problemu. Badania Agnieszki Koniecznej wykazały, że zdaniem nauczycieli uczniowie spędzają zdecydowanie mniej czasu na odrabianiu lekcji, niż dzieje się to w rzeczywistości¹⁹. Trudno znaleźć w literaturze przedmiotu szczegółowe wskazanie, ile czasu dziecko powinno poświęcać na odrobienie pracy domowej. W Stanach Zjednoczonych wielu nauczycieli kieruje się tzw. zasadą 10 minut. Określa ona, że wyznaczając odpowiedni czas, jaki powinna zająć praca domowa uczniowi, należy 10 minut pomnożyć przez numer klasy. Według tego wzoru w pierwszej klasie dziecko powinno odrabiać prace domowe przez średnio 10 minut, zaś w trzeciej klasie – 30 minut²⁰.

Strategia szkoły wobec zadawania prac domowych

Podejmowanie decyzji metodycznych czy organizacyjnych w odniesieniu do prac domowych musi być procesem, rezultatem współpracy dyrektora szkoły ze wszystkimi nauczycielami, a nie odgórnym rozporządzeniem dyrektora szkoły. Po pierwsze, dyrektor placówki musi zadać sobie pytanie, czy istnieje potrzeba, żeby szkoła opracowywała strategię zadawania pracy domowej? Jeśli padanie odpowiedzi twierdząca, dyrektor wraz z Radą Pedagogiczną musi znaleźć odpowiedzi na kolejne pytania:

1. Czy szkoła potrzebuje jednolitej strategii wobec pracy domowej, odnoszącej się do wszystkich przedmiotów?
2. Czy szkoła powinna opracować oddzielne strategie wobec pracy domowej dla różnych poziomów kształcenia?
3. Czy szkoła powinna opracować oddzielne strategie wobec pracy domowej dla każdego przedmiotu lub dla określonych bloków przedmiotów (np. humanistycznych, matematyczno-przyrodniczych)?

W tym miejscu chciałabym nadmienić, że w moim zamyśle strategia, o której piszę, nie powinna być kolejnym dokumentem, który ściśle reguluje lub nawet ogranicza realizowanie zamierzeń dydaktycznych nauczyciela, lecz raczej swego rodzaju zestawem zasad, do których dyrektor szkoły i nauczyciele mogą się odwołać. O szczególności wspomnianej strategii decydują sami nauczyciele w procesie jej tworzenia. Przedstawię, według jakich etapów mógłby przebiegać proces opracowania strategii wobec zadawania pracy domowej.

¹⁹ A. Konieczna, *Czas przeznaczony na naukę w domu – w opinii nauczycieli, uczniów i rodziców*, „Ruch Pedagogiczny” 2011, nr 5–6, s. 49.

²⁰ N. Bednarska, *Przekonania studentów na temat prac domowych uczniów klas początkowych*, „Ruch Pedagogiczny” 2016, nr 1.

1. Dyrektor na Radzie Pedagogicznej uzasadnia potrzebę wypracowania strategii szkoły wobec zadawania prac domowych.
2. Warsztaty z nauczycielami: zadaniem każdego nauczyciela jest zapisanie przykładowej pracy domowej, którą ostatnio zadał ze swojego przedmiotu. Następnie dyrektor lub prowadzący szkolenie specjalista (np. pedagog, psycholog) przedstawia funkcje, jakie powinna spełniać praca domowa. Zadaniem nauczyciela jest zastanowić się, którą z tych założonych funkcji spełnia ostatnio zadana przez niego praca domowa. Ćwiczenie to ma zainspirować do autorefleksji nauczycielskiej. Nauczyciele dzielą się z Radą Pedagogiczną rezultatem swoich przemyśleń. Jest to punkt wyjścia do dyskusji na temat prac domowych.
3. Skarbnica dobrych praktyk (1) – nauczyciele pracujący w szkole prezentują Radzie Pedagogicznej przykłady prac domowych, które w ich odczuciu były inspirujące dla uczniów, przyniosły dobry transfer wiedzy i kreatywne rozwiązania.
4. Skarbnica dobrych praktyk (2) – nauczyciele, podzieleni na zespoły, szukają w literaturze przedmiotu przykładów dobrych praktyk: zapoznają się między innymi z ideą tzw. lekcji odwróconej czy strategii nauczania wyprzedzającego S. Dylaka, czy z przykładami prac domowych zrealizowanych przy wykorzystaniu OZE (otwartych zasobów edukacyjnych).
5. Dyrektor lub szkolny specjalista przedstawia wyniki badań naukowych na temat prac domowych. Dyskusja.
5. Nauczyciele rozmawiają z uczniami, uczniowie opowiadają o tych pracach domowych, które – według nich – przyniosły najlepsze efekty, najbardziej im się podobały.
7. Nauczyciele rozmawiają z rodzicami o tym, co sprawia uczniom trudność w odrabianiu lekcji, co je motywuje do odrabiania lekcji.
8. Nauczyciele w zespołach opracowują własne strategie wobec zadawania prac domowych, potem dzielą się nimi z całą Radą Pedagogiczną. Dyskusja jest podstawą do wypracowania ostatecznej strategii szkoły wobec zadawania prac domowych.

Przedstawiony przeze mnie plan jest zaledwie zarysem, który można dowolnie zmieniać, upraszczać lub wzbogacać.

Uwagi końcowe

W swoim artykule podjęłam się przedstawienia wiedzy merytorycznej, dydaktycznej i metodycznej odnoszącej się do zagadnienia pracy domowej. Chciałam uzmysłwić, jak ważna jest rola tego rodzaju obowiązku w edukacji dziecka, pokazać, czym mogą kierować się dyrektorzy, kiedy będą rozmawiać o pracach domowych ze swoimi nauczycielami, uczniami oraz ich rodzicami. Nie w każdej szkole będzie potrzebne zbudowanie strategii wobec odrabiania lekcji, jednak w każdej użyteczny będzie namysł

nad celem, efektywnością prac domowych, ich atrakcyjnością metodyczną. Każdy dyrektor szkoły poza wiedzą na temat prac domowych powinien też dowiedzieć się, w jaki sposób i ile prac domowych zadają pracujący w jego szkole nauczyciele. Powinien też mieć ukształtowane stanowisko na temat obowiązku odrabiania lekcji.

Zaproponowana przeze mnie strategia oraz jej proces opracowania mogą rodzić wiele pytań, a nawet wątpliwości. Mam nadzieję, że będą one punktem wyjścia do namysłu o pracach domowych, a może inspiracją do dyskusji na Radzie Pedagogicznej.

Bibliografia

- Baran V., *Zadawanie prac domowych jest nielegalne*, 2007, <http://wiadomosci.dziennik.pl/wydarzenia/artykuly/66151.zadawanie-prac-domowych-jest-nielegalne.html> [dostęp: 22.02.2020].
- Bednarska N., *Aktywność gimnazjalistów w internecie a spostrzeżenie pracy domowej*, „Ruch Pedagogiczny” 2016, nr 4.
- Bednarska N., *Praca domowa uczniów – przegląd badań*, „Ruch Pedagogiczny” 2015, nr 4.
- Bednarska N., *Przekonania studentów na temat prac domowych uczniów klas początkowych*, „Ruch Pedagogiczny” 2016, nr 1.
- Cooper H., Lindsay J.J., Nye B., *Homework in the Home: How Student, Family and Parenting Style Differences Relate to the Homework Process*, “Contemporary Educational Psychology” 2000, no 24 (4).
- Hill N., Tyson D.F., *Parental Involvement in the Middle School: A Meta-Analytic Assessment of the Strategies That Promote Achievement*, “Developmental Psychology” 2009, no 45.
- Kaczmarek R., *Praca domowa a rozwój poznawczy uczniów gimnazjum*, Politechnika Koszalińska, Koszalin 2014.
- Klus-Stańska D., *Behawiorystyczne źródła myślenia o nauczaniu, czyli siedem grzechów głównych wczesnej edukacji*, [w:] D. Klus-Stańska, E. Szatan, D. Bronk (red.), *Między schematem a poszukiwaniem nowych ujęć teoretyczno-badawczych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2007.
- Kohn A., *Homework Myth: Why Our Kids Get Too Much of the Bad Thing*, Da Capo Press Books, Philadelphia 2006.
- Konieczna A., *Czas przeznaczony na naukę w domu – w opinii nauczycieli, uczniów i rodziców*, „Ruch Pedagogiczny” 2011, nr 5–6.
- Kruszewski K., *Najpotrzebniejsze zasady dydaktyczne*, [w:] K. Kruszewski (red.), *Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Łukawska A., *Nauka domowa uczniów, uwagi kierowane do kandydatów na nauczycieli*, „Nauczyciel i Szkoła” 2004, nr 1–2.

- Miller R., *Praca domowa ucznia*, Wydawnictwo Naukowego Towarzystwa Pedagogicznego, Warszawa 1937.
- Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2016.
- Reclik R., *Samodzielny wybór pracy domowej przejawem pełnomocności uczniów w kształceniu zintegrowanym*, [w:] W. Puślecki (red.), *Zintegrowana edukacja wczesnoszkolna w teorii i praktyce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2004.
- Stańczyk M., *Czy praca domowa rzeczywiście służy naszym dzieciom? Naukowcy to sprawdzili* 2014, <http://coaching.focus.pl/zycie/rodzice-do-lekcji-542> [dostęp: 22.02.2020].
- Świrko-Pilipczuk J., *Samodzielność uczniów*, [w:] K. Denek, T.M. Zimny (red.), *Edukacja jutra*, V Tatrzańskie Seminarium Naukowe. Agencja Promocji Nauki i Kultury MENOS s.c., Częstochowa 1999.
- Wadsworth B.J., *Teoria Piageta: poznawczy i emocjonalny rozwój dziecka*, przeł. M. Babiuch, WSiP, Warszawa 1998.
- Walker J.M.T., Hoover-Dempsey K.V., Whetsel D.R., Green C.L., *Parental Involvement in Homework: A Review of Current Research and its Implications for Teachers, After School Program Staff, and Parent Leader*, Harvard Family Research Project, Cambridge M.A. 2004.

Building a school strategy for students' homework

Abstract: The article gathers didactic and methodological knowledge about homework, and material from empirical research. It considers how the school head can build a homework strategy for a school.

Keywords: homework, homework methodology, school strategy for homework

About the author: Natalia Bednarska – Ph.D., works in the Department of Small Child Pedagogy at of the Institute of Assisted Human Development and Education at the Maria Grzegorzewska University in Warsaw, diagnostician and pedagogical therapist. She specializes in working with children and young people with special educational needs. Her research interests are focused on the issues of children and youth learning in a world dominated by digital technologies.